

Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách

- Současné chápání kvalitativního přístupu v pedagogice

„Nikdo nemůže porozumět určité kultuře bez porozumnění jazyka této kultury, protože lidé používající jiný jazyk odlišně přemýšlejí. Mnoho kvalitativních badatelů v edukačních vědách se domnívá, že podobná kognitivistická hypotéza a její možné důsledky se týkají pouze studia amerických Indiánů či hráčů počítačových her. Opak je pravdou, neboť pedagogická teoretická literatura (na kterou jsou badatelé spíše uvyklí) používá odlišný jazyk než učitelé v praxi“ (Švaříček 2007 s. 19)

příklad str. 19

Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách

- „Začínající badatelé zpravidla zůstávají u popisu toho, jak jednal jeden účastník, co si myslel a proč... badatelé si zapomínají klást jednu podstatnou otázku, která odlišuje vědu od novinářské praxe. Je to otázka *Kde se bere pohled účastníka?* Sociální vědu ani tak nezajímá, proč se nějaký jedinec choval určitým způsobem, jaká byla jeho osobní motivace, ale co jej přimělo, aby tak jednal.“ (Švaříček 2007 s. 20)

Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách

- Důvěryhodnost
 - vnitřní validita je silnou stránkou kvalitativního výzkumu
 - závěry zkoumání musí být podpořeny důkazy
- Techniky k zajištění důvěryhodnosti
 - členské ověřování: ověřování přímo u členů zkoumané skupiny (jak se dívají na závěry našeho výzkumu); někteří výzkumníci to pokládají za nejlepší techniku pro zajištění důvěryhodnosti, jiní ne. Otázka zní: mají respondenti takový status, aby mohli korigovat závěry výzkumu?
 - audit kolegů: skupina zkušených expertů nezávisle na sobě posuzuje závěry výzkumu
 - reflexe kolegů: podobné jako audit expertů - autor průběžně prezentuje své úvahy kolegům

Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách

- Techniky k zajištění důvěryhodnosti
 - výběr účastníků výzkumu - výzkumník by měl zdůvodnit výběr účastníků - účastníci musí mít hluboké zkušenosti se zkoumaným jevem
 - deník výzkumníka: popis cesty výzkumníka, kterou prošel při kvalitativním výzkumu
 - postupy při interpretaci dat - ověřování teorie na jednotlivých případech (popř. přeformulování teorie)
 - přímé citace (či přepisy terénních zápisů): slouží k tomu, abychom ukázali specifický jazyk, výjimečný případ, atd. Chybou bývá, že dochází k nadužívání této techniky pro účely důkazu tvrzení v závěrech (obzvláště nejsou-li citace interpretovány)

Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách

- Etické dimenze výzkumu
 - na každém badateli zůstává pečlivé zvažování všech etických aspektů výzkumu
 - důvěrnost - nebudou zveřejněná žádná data, jež by umožnila čtenáři identifikovat účastníky výzkumu (příklad Švaříček s.45); leda, že by všichni zúčastnění souhlasili, ale nedoporučuje se to - ovlivní to výsledky, aj.; výběr pseudonymů pro osoby i místa
 - poučený souhlas - získání souhlasu k výzkumu od účastníků výzkumu (výzkumník by to měl zdokumentovat - např. na diktafon); nepodávat klamavé informace (např. o délce rozhovoru, nebo výzkum na téma šikana je prezentován jako výzkum komunikace žáků)
 - utajené výzkumy - etický problém, je vždy důležité se ptát, jestli výzkum přinese i jiné informace než pikantní (které významně ovlivní vědecký diskurs); poradní etická komise rozhoduje o porušení kodexů, nikoli pouze výzkumník

Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách

- Etické dimenze výzkumu
 - zpřístupnění práce účastníkům výzkumu: sporné, ale, když jim to výzkumník slíbí, měl by to dodržet

výše uvedené informace byly čerpány z Švaříček 2007

Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách

- Fáze kvalitativního výzkumu a jejich plánování
- “Kvalitativní výzkum je proměnlivě plánovitý - to znamená, že se v něm střídají fáze, kdy se výzkumník drží předem stanoveného plánu s fázemi, kdy hledá použitelná řešení problémů a situací, které na počátku nepředpokládal“ (Šedřová 2007 s. 53)
- plán je důležitý ze dvou důvodů:
 - a) první důvod směřuje k výzkumníkovi - zpřesňuje svoji představu o předmětu, cílech zkoumání a cestách...
 - b) druhý důvod směřuje k lidem z vnějšku - k vedoucí diplomové, disertační práce, k lidem v grantových komisích, atd.

Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách

- Fáze kvalitativního výzkumu a jejich plánování

- stanovení cílů výzkumu: na začátku výzkumu je třeba stanovit cíle a posoudit, jsou-li dostatečně významné - vyplatí se výzkumníkovi investovat? Pro koho jsou cíle obohacující?

typické pojmy, které se používají v kval. výzkumu při vymezení cílů jsou: prozkoumat, vysvětlit, popsat, porozumět, odkrýt... mohou poskytnout zpětnou vazbu, pomoci zlepšit, poskytnout vodítko ke změně, ukázat možná řešení, atd.

- Maxwell (2005) - 3 typy cílů:

1. intelektuální - jak výzkum rozšíří odborné poslání
2. praktický - jak výzkum pomůže praxi
3. personální - jak práce obohatí výzkumníka samotného

tyto 3 typy cílů se vzájemně nevyklučují

Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách

- Fáze kvalitativního výzkumu a jejich plánování

- vytvoření konceptuálního rámce: systém konceptů, předpokladů, očekávání a teorií;

formulování výzkumného problému (pojmenovat čemu se bude výzkum věnovat - blíží se tomu, co označujeme jako “téma” výzkumu);

definování klíčových konceptů (jasná definice nejdůležitějších termínů ve v.p.);

nastínění teoretického kontextu - literatura; nutné, ale u kval. výzkumu je to problematické, dokonce někteří odborníci na zakotvenou teorii varují, že by výzkumník neměl vcházet do výzkumu zatížen existujícími teorií

Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách

- Fáze kvalitativního výzkumu a jejich plánování
 - definování výzkumných otázek - jádro každého výzkumu; tázací věty; měly by být dostatečně široké; nevjadřují vztah mezi proměnnými; nedají se zodpovědět pomocí statistických analýz (př. Šed'ová st. 71)
 - příklady kval. v.o.: Jaké jsou divácké zvyklosti dítěte? Jaké názory a postoje vyjadřují rodiče ohledně dětského sledování televize?
 - rozhodnutí o metodách - rozhodnutí o vzorku, výběr metod sběru dat a zajištění vstupu do terénu

Příklad výzkumu: Šed'ová str. 55

Výše uvedené informace byly čerpány z Šed'ová 2007

Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách

- literatura:

Švaříček R.; Šedřová K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*.
Praha : Portál, 2007. ISBN 978-807367-313-0.

ETNOGRAFICKÉ INTERVIEW

- cíl: zjistit, jak zkoumané osoby interpretují svět kolem sebe
- raport - navození příjemné, uvolněné atmosféry
- informant - osoba, se kterou se uskutečňuje interview
- etnografické interview je obvykle nestrukturované
- přátelský rozhovor (neformální atmosféra)
- e. interview vede často k monologu informanta
- výzkumník se často vrací k probraným tématům, aby je informant interpretoval z jiných úhlů (opakované otázky)
- často dochází i k více setkání výzkumníka a informanta
- zpětná verifikace zjištění (member check) - ověřování - výzkumník se často vrací k informantovi a ověřuje zda to, co odpověděl, pochopil správně

podle Gavora 2000

VÝZKUM ŽIVOTNÍHO PŘÍBĚHU

- výzkum životního příběhu (life history, oral history)
- je zápisem, analýzou a vyhodnocením života určité osoby
- důležité pro výzkumníka: jaké subjektivní významy zdůrazňovala osoba v průběhu svého života
- fakta nejsou cílem ale prostředkem výzkumu (z nich se rekonstruují subjektivní významy)
- životní příběh má někdy podobu biografie (autobiografie); v beletrizované podobě však většinou nemá výzkumnou hodnotu
- délka rozhovoru je velmi dlouhá (opakovaná setkání s vypravěčem)
- někdy se také označuje jako narativní interview (narace - vyprávění)

podle Gavora 2000

DĚKUJI ZA POZORNOST

Zdeněk Hromádka

13549@mail.muni.cz

Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta MU v Brně